

K O R K E I N   O I K E U S

P Ä Ä T Ö S

Diaarinro

S2016/953

Antopäivä

Nro

19.12.2017

2527

MUUTOKSENHAKIJA   Vantaan kaupunki

VASTAPUOLET   Skanska Industrial Solutions Oy
                              NCC Industry Oy
                              Asfaltmix Oy

ASIA   Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus

KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISU

Oikeudenkäynnin kohde

1. Kysymys on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 artiklan tulkinnasta asiassa, joka koskee unionin oikeuden vastaisesta kartellista aiheutuneen vahingon korvaamista. Tulkinnanvaraista on, onko kansallisen tuomioistuimen sovellettava SEUT 101 artiklaa tai unionin tuomioistuimen seuraamusmaksuasioissa vakiintunutta oikeuskäytäntöä, kun vahingonkorvausvastuussa olevia tahoja määritetään yksityisoikeudellisessa täytäntöönpanossa. Tarkemmin kysymys on siitä, edellyttääkö unionin oikeus sitä, että sellainen yhtiö, joka on hankkinut kartelliin osallistuneen yhtiön koko osakekannan ja myöhemmin purkanut kyseisen yhtiön sekä jatkanut sen liiketoimintaa, on

vastuussa puretun tytäryhtiönsä aiheuttamista vahingoista.

Asian kannalta merkitykselliset tosiseikat

2. Suomessa on toiminut asfalttimarkkinoilla valtakunnallinen kartelli, joka on ollut omiaan vaikuttamaan myös jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Kartelliin osallistuneet ovat sopineet markkinoiden jakamisesta, hinnoista ja tarjousten tekemisestä asfalttiurakoiden yhteydessä. Kartelli on aiheuttanut vahinkoa erityisesti teiden rakentamisesta ja ylläpitämisestä vastaaville kunnille ja valtiolle.

3. Vantaan kaupunki on tehnyt kartelliin osallistuneen Lemminkäinen Oyj:n kanssa sopimuksen vuoden 1998 asfalttiurakoista 6.5.1998, vuoden 1999 asfalttiurakoista 6.5.1999, vuoden 2000 asfalttiurakoista 2.5.2000 ja vuoden 2001 asfalttiurakoista 2.5.2001. Vantaan kaupunki on maksanut näistä urakoista ylihintaa kartellin vuoksi.

4. Sata-Asfaltti Oy, Interasfaltti Oy ja Asfalttinelio Oy ovat olleet mukana kartellissa. Sittemmin yhtiöt on purettu ja niiden ainoat osakkeenomistajat, nykyisiltä nimiltään Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy ja Asphaltmix Oy, ovat saaneet tytäryhtiöidensä liikeomaisuuden itselleen ja jatkaneet niiden liiketoimintaa.

5. Asfaltti-Tekra Oy, joka on itsekin ollut mukana kartellissa, on ostanut 22.3.2000 Sata-Asfaltti Oy:n koko osakekannan. Tämän jälkeen Sata-Asfaltti Oy on jatkanut asfalttiliiketoiminnan harjoittamista

Asfaltti-Tekra Oy:n tytäryhtiönä 13.12.2000 asti. Asfaltti-Tekra Oy:n nimi on muutettu Skanska Asfaltti Oy:ksi 1.11.2000 alkaen. Sata-Asfaltti Oy on purettu vapaaehtoisessa selvitysmenettelyssä, joka on aloitettu 12.12.2000 ja jossa yhtiön liiketoiminta on 13.12.2000 siirretty Skanska Asfaltti Oy:lle. Skanska Asfaltti Oy on myös itse jatkanut kartelliin osallistumista. Sata-Asfaltti Oy on purkautunut 23.1.2002. Skanska Asfaltti Oy:n nimi on muutettu Skanska Industrial Solutions Oy:ksi 9.8.2017 alkaen.

6. Interbetoni Oy, jonka nimi on muutettu Interasfaltti Oy:ksi 31.12.1998 alkaen, on ollut Oy Läntinen Teollisuuskatu 15 -nimisen yhtiön kokonaan omistama tytäryhtiö. NCC Finland Oy on ostanut Oy Läntinen Teollisuuskatu 15:n osakekannan 31.10.2000. Interasfaltti Oy on sulautunut 30.9.2002 emoyhtiöönsä Oy Läntinen Teollisuuskatu 15:een, joka on samalla muuttanut nimensä Interasfaltti Oy:ksi. Tämän uuden Interasfaltti Oy:n emoyhtiö NCC Finland Oy on jakautunut 1.1.2003 kolmeksi uudeksi yhtiöksi. Yksi niistä eli NCC Roads Oy on saanut omistukseensa Interasfaltti Oy:n koko osakekannan. Interasfaltti Oy on purettu vapaaehtoisessa selvitysmenettelyssä, joka on aloitettu 31.1.2003 ja jossa yhtiön liiketoiminta on 1.2.2003 siirretty NCC Roads Oy:lle. Interasfaltti Oy on purkautunut 31.12.2003. NCC Roads Oy:n nimi on muutettu NCC Industry Oy:ksi 1.5.2016 alkaen.

7. Siilin Sora Oy on ostanut 20.6.2000 Asfalttinelio Oy:n koko osakekannan. Siilin Sora Oy:n nimi on 17.10.2000 muutettu Rudus Asfaltti Oy:ksi. Asfalttinelio Oy on purettu selvitysmenettelyssä, joka on aloitettu 15.2.2001 ja jossa yhtiön liiketoiminta

on 16.2.2001 siirretty Rudus Asfaltti Oy:lle. Asfalttinelio Oy on purkautunut 23.1.2002. Rudus Asfaltti Oy:n nimi on muutettu Asfaltmix Oy:ksi 10.1.2014 alkaen.

8. Kilpailuvirasto on tehnyt maaliskuussa 2002 yllätystarkastuksia useissa asfalttialalla toimivissa yhtiöissä epäillyn kilpailunrajoituksen selvittämiseksi. Kilpailuvirasto on tehnyt esityksen seuraamusmaksun määräämiseksi seitsemälle asfalttilyhtiölle 31.3.2004. Seuraamusmaksuasia on ratkaistu lopullisesti korkeimman hallinto-oikeuden 29.9.2009 antamalla päätöksellä, jolla yhtiöille määrättiin seuraamusmaksuja kansallisen kilpailunrajoituslain ja EY 81 artiklan (nykyisin SEUT 101 artikla) vastaisen menettelyn perusteella. Korkein hallinto-oikeus on todennut, että taloudellisen seuraannon periaate, jossa seuraamus kilpailunrajoituksesta voidaan määrätä muullekin toimijalle kuin varsinaisesti rikkomukseen syyllistyneelle, on tunnustettu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä jo ainakin vuodesta 1975 lähtien. Periaate on siten olennainen ja yleisesti tunnustettu osa yleiseurooppalaista kilpailuoikeutta. Seuraamusmaksu on määrätty Skanska Industrial Solutions Oy:lle sen oman ja Sata-Asfaltti Oy:n menettelyn perusteella, NCC Industry Oy:lle Interasfaltti Oy:n menettelyn perusteella sekä Asfaltmix Oy:lle Asfalttinelio Oy:n menettelyn perusteella.

9. Useat kunnat ja valtio ovat nostaneet asfalttikartelliin perustuvia vahingonkorvauskanteita.

Korkeimmassa oikeudessa ja alemmissa tuomioistuimissa on edelleen vireillä kymmeniä oikeudenkäyntejä.

Vahingonkorvausoikeudenkäynti

10. Vantaan kaupunki on nostanut Skanska Industrial Solutions Oy:tä, NCC Industry Oy:tä ja Asfaltmix Oy:tä sekä muita seuraamusmaksuun tuomittuja yhtiöitä vastaan käräjäoikeudessa kanteen, jossa kaupunki on vaatinut niiltä yhteisvastuullisesti vahingonkorvausta kartellin vuoksi maksamastaan asfalttitöiden ylihinnasta. Edellä mainitut yhtiöt ovat kiistäneet kanteen muun muassa sillä perusteella, että ne eivät olleet vastuussa oikeudellisesti itsenäisten yhtiöiden aiheuttamista vahingoista ja että korvausvaatimukset olisi tullut kohdistaa kyseisiin selvitysmenettelyssä purettuihin yhtiöihin. Kun kartellivahinkoihin perustuvia vaatimuksia ei ollut esitetty selvitysmenettelyn yhteydessä, saatavat olivat lisäksi lakanneet.

11. Käräjäoikeus on katsonut, että Suomen vahingonkorvaus- ja yhtiöoikeudellisten normien johdosta kilpailurikkomuksesta vahinkoa kärsineen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käyttää unionin kilpailuoikeuteen sisältyvää oikeutta vahingonkorvaukseen tilanteessa, jossa kilpailurikkomukseen syyllistyneen yhtiön toiminta on päättynyt ja yhtiö on purkautunut. Tämän seurauksena pelkästään kansallisen lainsäädännön soveltaminen johtaisi siihen, että SEUT 101 artiklan tehokas toteutuminen vaarantuisi. Käräjäoikeuden mukaan taloudellisen seuraannon periaatetta tuli soveltaa tällaisessa tilanteessa samalla tavalla sekä

seuraamusmaksuvastuun että vahingonkorvausvastuun kohdentamisessa. Vahingonkorvausvelvollisuus on tuomittu Skanska Industrial Solutions Oy:lle sen oman ja Sata-Asfaltti Oy:n menettelyn perusteella, NCC Industry Oy:lle Interasfaltti Oy:n menettelyn perusteella sekä Asfaltmix Oy:lle Asfalttinelio Oy:n menettelyn perusteella.

12. Käräjäoikeuden tuomioon on haettu muutosta hovioikeudelta. Hovioikeus on katsonut, että unionin oikeuden perusteella ei ole perusteita soveltaa taloudellisen seuraannon periaatetta kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen. Tehokkuusperiaatteen nojalla ei voida puuttua vahingonkorvausinstituution perustavanlaatuisiin edellytyksiin. Hovioikeuden mukaan vahingonkorvausasiaa käsittelevän tuomioistuimen ratkaisun tavoitteena ei voi olla kilpailuoikeudellisen seuraamusjärjestelmän tehostaminen sinänsä, ja unionin oikeuden takaamien oikeuksien selkeästi laajentavaan tulkintaan on suhtauduttava pidättyvästi. Seuraamusmaksuvastuun osalta sovellettuja periaatteita ei voida ilman tarkempia säännöksiä tai määräyksiä soveltaa vahingonkorvausvastuuseen. Näillä perusteilla hovioikeus on hylännyt Vantaan kaupungin vaatimukset siltä osin kuin ne on kohdistettu Skanska Industrial Solutions Oy:öön, NCC Industry Oy:öön ja Asfaltmix Oy:öön Sata-Asfaltti Oy:n, Interasfaltti Oy:n ja Asfalttinelio Oy:n menettelyn perusteella.

13. Korkein oikeus on myöntänyt Vantaan kaupungille valitusluvan siitä kysymyksestä, ovatko Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy ja Asfaltmix

Oy edellä kuvatuissa olosuhteissa vahingonkorvausvastuussa Sata-Asfaltti Oy:n, Interasfaltti Oy:n ja Asfalttinelio Oy:n SEUT 101 artiklan vastaisen menettelyn perusteella.

14. Tässä samassa oikeudenkäynnissä hovioikeus on tuominnut Lemminkäinen Oy:n maksamaan Vantaan kaupungille korvausta kohdassa 3 tarkoitetuista sopimuksista aiheutuneesta vahingosta. Lemminkäinen Oy on sittemmin maksanut tuomitun korvauksen kaupungille. Hovioikeuden tuomio ei kuitenkaan ole Lemminkäinen Oy:n eikä Skanska Industrial Solutions Oy:n, NCC Industry Oy:n ja Asfaltmix Oy:n osalta lainvoimainen, koska Vantaan kaupungin ja Lemminkäinen Oy:n muutoksenhakemukset ovat edelleen vireillä Korkeimmassa oikeudessa. Lemminkäinen Oy on vaatinut muun muassa, että sen maksettavaksi tuomittua korvausta alennetaan sillä perusteella, että kaupunki ei ollut vaatinut korvausta kartelliin osallistuneilta tytäryhtiöiltä.

Sovellettavat säännöt

Kansalliset säännöt

15. Asiassa sovelletaan niitä oikeussääntöjä, jotka olivat voimassa kielletyn kilpailumenettelyn aikana. Tuolloin voimassa olleen kilpailunrajoituksista annetun lain 18 a §:n (303/1998) vahingonkorvaussäännös koski vain toisille elinkeinonharjoittajille aiheutettuja vahinkoja. Asiassa on siksi sovellettu vahingonkorvauslain (412/1974) 2 luvun 1 §:ää, jonka mukaan se, joka tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheuttaa

toiselle vahingon, on velvollinen sen korvaamaan.

16. Suomen osakeyhtiölainsäädännön mukaan jokainen osakeyhtiö on erillinen oikeushenkilö, jolla on oma varallisuutensa ja omat vastuunsa. Tarkasteltavissa tapauksissa ei ole kysymys laissa säädetystä yhtiöoikeudellisesta sulautumisesta tai jakautumisesta eikä tähän perustuvasta oikeudellisesta seuraannosta. Kansallisessa laissa ei ole ollut eikä nykyäänkään ole yleisiä säännöksiä eikä myöskään kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevia erityissäännöksiä siitä, mihin tahoihin korvausvastuu voidaan kohdentaa esimerkiksi tilanteessa, jossa kartelliin osallistunut ja vahinkoa aiheuttanut osakeyhtiö on emoyhtiön täysin omistama tytäryhtiö tai jossa tytäryhtiö puretaan ja emoyhtiö jatkaa sen liiketoimintaa. Purettuakin yhtiötä kohtaan voidaan sinänsä nostaa korvauskanteita, mutta jollei selvityspesällä ole varoja, selvitystä ei jatketa, ellei esimerkiksi velkoja ota vastatakseen kustannuksista.

17. Suomessa noudatettavien vahingonkorvausoikeudellisten sääntöjen mukaan yleisenä lähtökohtana on, että korvausvastuussa on vain se oikeussubjekti, joka on aiheuttanut vahingon. Suomen kansallisessa oikeuskäytännössä on kuitenkin erityistilanteissa poikettu tästä pääsäännöstä niin sanotun vastuun samastamisen (lifting the corporate veil) perusteella. Samastaminen on Suomessa katsottu mahdolliseksi esimerkiksi tilanteessa, jossa konsernirakennetta, yhtiöiden välisiä suhteita tai osakkeenomistajan määräysvaltaa on käytetty moitittavasti tai keinotekoisella tavalla siten, että

siitä on seurannut lakisääteisen vastuun kiertäminen.

Unionin oikeus

18. SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaan sisämarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla, ja erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat, joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan ostotai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja ja joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä.

19. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jokaisella on oikeus vaatia aiheutuneen vahingon korvaamista, jos vahingon ja SEUT 101 artiklassa kielletyn sopimuksen tai menettelytavan välillä on syy-yhteys. Unionin oikeudessa ei sen sijaan ole nimenomaisia säännöksiä siitä, miltä taholta tai tahoilta vahinkoa kärsinyt voi vaatia korvausta SEUT 101 artiklan rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta. Unionin tuomioistuin ei myöskään ole antanut SEUT 101 artiklan tulkintaa koskevia ratkaisuja, joissa olisi otettu kantaa vahingonkorvausvastuun henkilölliseen ulottuvuuteen sen kannalta, että yritystoimintaa harjoitetaan erilaisissa oikeudellisissa muodoissa ja että niiden identiteettiä ja rakennetta voidaan muuttaa uudelleenjärjestelyillä tai liikkeen luovutuksilla.

20. Myöskään 26.11.2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU, joka ei ajallisesti tule sovellettavaksi tässä asiassa, ei sisällä tarkempia säännöksiä siitä, miten vastuutaho määräytyy erilaisia yritysrakenteita käytettäessä tai liiketoiminnan luovuttamisen yhteydessä. Direktiivin 1 artiklassa säädetään kuitenkin niin, että direktiivillä vahvistetaan tietyt säännöt, jotka ovat tarpeen sen varmistamiseksi, että yrityksen tai yritysten yhteenliittymän aiheuttaman kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineet osapuolet voivat tosiasiallisesti käyttää oikeuttaan vaatia täysi korvaus tästä vahingosta kyseiseltä yritykseltä tai yritysten yhteenliittymältä. Direktiivin 2 artiklan 2 kohdan määritelmän mukaan "rikkomukseen syyllistyneellä" tarkoitetaan yritystä tai yritysten yhteenliittymää, joka on syyllistynyt kilpailuoikeuden rikkomiseen. Direktiivin 1 ja 2 artiklassa käytetään siten vastuutahosta samoja sanoja "yritys tai yritysten yhteenliittymä" kuin SEUT 101 artiklassa sekä neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa.

Ennakkoratkaisupyyntön tarve

21. Korkeimman oikeuden käsiteltävänä on vahingonkorvausasia, jossa perustellun ratkaisun antaminen edellyttää SEUT 101 artiklan tulkintaa. Unionin oikeudessa ei, direktiivi 2014/104/EU huomioon ottaenkaan, ole erityissäännöksiä siitä, voidaanko kilpailuoikeudellinen

vahingonkorvausvaatimus kohdistaa myös johonkin muuhun tahoon kuin kielletyllä kilpailumenettelyllä vahinkoa aiheuttaneeseen oikeussubjektiin. Myöskään unionin tuomioistuin ei ole antanut ratkaisuja, jotka selventäisivät vahingonkorvausvastuun henkilöllistä ulottuvuutta.

Ensimmäisen kysymyksen taustaa

22. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan SEUT 101 artikla tuottaa välittömiä oikeusvaikutuksia yksityisten välisissä suhteissa ja sillä perustetaan välittömästi yksityisten oikeussubjektien hyväksi oikeuksia, joita kansallisten tuomioistuinten on suojeltava. Unionin tuomioistuin on katsonut, että SEUT 101 artiklaa on tulkittava siten, että jokainen voi vaatia vahingonkorvausta kärsimästään vahingosta, jos tämän vahingon ja kyseisessä artiklassa kielletyn menettelytavan välillä on syy-yhteys. Unionin tuomioistuin on todennut, että kunkin jäsenvaltion sisäisessä oikeusjärjestyksessä on annettava tämän oikeuden käyttämistä koskevat menettelysäännöt (tuomio 13.7.2006, Manfredi ym., yhdistetyt asiat C-295/04-C-298/04, EU:C:2006:461, 58–64 kohta).

23. Unionin tuomioistuimen tähänastisen oikeuskäytännön perusteella ei ole selvää, määritetäänkö se, mitkä tahot ovat vastuussa SEUT 101 artiklan vastaisen menettelyn aiheuttaman vahingon korvaamisesta, suoraan kyseistä artiklaa soveltamalla, vai sovelletaanko tämän kysymyksen ratkaisemiseen kunkin jäsenvaltion sisäisessä oikeusjärjestyksessä annettavia menettelysääntöjä.

24. Jo se, mitä oikeuden käyttämistä koskevilla menettelysäännöillä kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvausasioissa tarkoitetaan, edellyttää yhdenmukaista tulkintaa unionin sisällä. Tuomion Manfredi perusteella on selvää, että menettelysääntöihin kuuluu muitakin kuin vain oikeudenkäyntimenettelyä koskevia sääntöjä, kuten vanhentumisaikaa (77 kohta) ja korvattavan vahingon laajuuden määrittämistä (95 kohta) koskevia säännöksiä. Lähtökohtaisesti sitä, kuka vastaa kilpailuoikeudellisesta vahingosta, voidaan pitää perustavaa laatua olevana kysymyksenä samalla tavalla kuin unionin oikeudessa vahvistettua jokaisen oikeutta vahingonkorvaukseen ja täyden korvauksen periaatetta. Tämän voi katsoa puoltavan sitä, että vastuutaho määritettäisiin suoraan SEUT 101 artiklan nojalla. Toisaalta voidaan esittää, että pääsääntönä on juuri kilpailusääntöjä rikkoneen oikeussubjektin vahingonkorvausvastuu, josta voidaan antaa yksityiskohtaisia ja täydentäviä sääntöjä kansallisella tasolla.

Toisen kysymyksen taustaa

25. Vaikka korvausvastuussa olevat tahot olisi määritettävä suoraan SEUT 101 artiklaa soveltamalla, ei ole selvää, mihin tahoihin korvausvastuu voidaan kohdentaa. Mahdollista olisi painottaa kilpailusääntöjä rikkoneen oikeussubjektin henkilökohtaista vastuuta taikka lähteä tulkinnassa SEUT 101 artiklassa mainitun "yrityksen tai yritysten yhteenliittymän" vastuusta.

26. SEUT 101 artiklassa yksilöidään ne tahot, jotka voivat osallistua kilpailua rajoittaviin sopimuksiin tai menettelytapoihin, käyttämällä käsitettä "yritys". Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yrityksen käsitteellä tarkoitetaan jokaista yksikköä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa, riippumatta yksikön oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta (tuomio 18.12.2014, komissio v. Parker Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 39 kohta).

27. Unionin tuomioistuin on lisäksi todennut, että perussopimuksen tekijöiden valitsema ratkaisu on ollut käyttää SEUT 101 artiklassa yrityksen käsitettä yksilöitäessä kilpailuoikeuden sääntöjen rikkomisen tekijää, jolle voidaan määrätä seuraamusmaksu. Kun tällainen, useista oikeushenkilöistä koostuva taloudellinen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, sen asiana on yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastata kyseisestä rikkomisesta (tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 46-49 kohta).

28. Kun unionin tuomioistuimen seuraamusmaksuasioissa antamien ratkaisujen mukaan kilpailusääntöjen rikkojana pidetään taloudellista yksikköä eikä vain sitä oikeushenkilöä, joka on konkreettisesti osallistunut kilpailusääntöjen vastaiseen menettelyyn, olisi luontevaa katsoa, että samalla tavalla määräytyisi myös se taho, jonka katsotaan rikkomisella aiheuttaneen vahingon ja olevan siitä vastuussa.

29. Voidaan kuitenkin esittää, että seuraamusmaksu ja yksityisoikeudellinen täytäntöönpano ovat erillisiä

instituutioita, joilla on eri päämäärät. Lisäksi on selvää, että vastuun määrittäminen taloudellisen yksikön perusteella laajentaa merkittävästi vastuussa olevien piiriä ja poikkeaa olennaisesti rajavastuuyhtiöitä koskevista yleisistä lähtökohdista niin Suomessa kuin muissakin jäsenvaltioissa. Yleisesti voi todeta, että samoja oikeudellisia ja taloudellisia argumentteja, joilla oikeussubjektin ylittävää vastuuta on vastustettu rikkomusasioissa, voidaan esittää myös vahingonkorvausasioissa.

30. Unionin tuomioistuimen tähänastinen oikeuskäytäntö koskee sitä, mille tahoille voidaan määrätä seuraamusmaksu SEUT 101 artiklan vastaisen menettelyn perusteella asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan nojalla. Edellä todetulla tavalla on epäselvää, voidaanko samoja periaatteita soveltaa myös korvausvastuussa olevia tahoja määritettäessä. Jos näitä periaatteita sovelletaan, Korkeimman oikeuden käsiteltävänä olevaa asiaa ratkaistaessa merkitystä on erityisesti unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöllä, jonka mukaan vastuu voi perustua samaan taloudelliseen kokonaisuuteen kuulumiseen tai taloudelliseen jatkuvuuteen.

31. Seuraamusmaksuja koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan muun muassa emoyhtiön ja sen suoraan tai välillisesti omistaman tytäryhtiön on tietynlaisissa tapauksissa katsottava muodostavan yhden ainoan unionin kilpailuoikeudessa tarkoitettun yrityksen. Jos emoyhtiö on osa kilpailusääntöjä rikkonutta taloudellista yksikköä, sen katsotaan olevan kilpailuoikeuden rikkomisesta henkilökohtaisesti yhteisvastuussa muiden tämän

kokonaisuuden muodostavien oikeushenkilöiden kanssa (Akzo Nobel NV, EU:C:2017:314, 52-57 kohta). Emoyhtiö ei voi tällaisessa tilanteessa vapautua itsenäisestä vastuustaan esimerkiksi sillä perusteella, että seuraamusmaksua ei voida vanhentumisen johdosta enää kohdistaa muihin yhteisvastuussa olleisiin yhtiöihin (71 kohta).

32. Seuraamusmaksuja koskevassa oikeuskäytännössä kilpailusääntöjen rikkomisesta vastuussa olevaa tahoa määritettäessä on toiseksi käytetty niin sanotun taloudellisen jatkuvuuden kriteeriä. Unionin tuomioistuimen mukaan, jos seuraamus kilpailusääntöjen rikkomisesta olisi mahdollista määrätä ainoastaan sellaiselle yksikölle, joka on syyllistynyt rikkomiseen, yritykset voisivat välttää seuraamukset jo pelkästään muuttamalla identiteettiään uudelleenjärjestelyillä, luovutuksilla tai muilla oikeudellisilla tai organisatorisilla muutoksilla (tuomio 11.12.2007, ETI ym., C-280/06, EU:C:2007:775, 41 kohta).

33. Taloudellisen jatkuvuuden kriteerin mukaan vastuu rikkomisesta voidaan kohdentaa liiketoiminnan hankkineeseen oikeushenkilöön, jos kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistynyt oikeushenkilö on oikeudellisesti tai taloudellisesti lakannut olemasta kilpailusääntöjen rikkomisen jälkeen (tuomio 8.7.1999, Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, 145 kohta ja ETI ym., EU:C:2007:775, 40 kohta).

Kolmannen kysymyksen taustaa

34. Jollei vastuutahoja vahingonkorvausasioissa määritetä suoraan SEUT 101 artiklaa soveltamalla, kansallisen tuomioistuimen tulee arvioida korvausvastuun kohdentumista kansallisten sääntöjen nojalla. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallisessa oikeusjärjestyksessä noudatettavat säännöt eivät kuitenkaan saa tehdä unionin oikeudessa oikeussubjekteille vahvistettujen oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi (tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, 26, 27 ja 29 kohta; ja Manfredi ym., EU:C:2006:461, 62 kohta).

35. Lisäksi unionin tuomioistuin on vahingonkorvausvastuuta koskevassa ennakkoratkaisussaan korostanut, että erityisesti kilpailuoikeuden alalla nämä säännöt kansallisista oikeussuojakeinoista eivät saa haitata SEUT 101 artiklan tehokasta soveltamista, vaan kansallisilla säännöillä on turvattava unionin kilpailuoikeuden täysi tehokkuus (tuomio 5.6.2014, Kone ym., C-557/12, EU:C:2014:1317, 26 ja 32 kohta).

36. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella ei ole selvää, kuinka pitkälle meneviä vaatimuksia unionin oikeus asettaa kansalliselle vahingonkorvausoikeudelle nyt käsiteltävän kaltaisessa tilanteessa, jossa yhtiö, joka hankittuaan kilpailurikkomukseen syyllistyneen yhtiön koko osakekannan on purkanut kyseisen yhtiön ja jatkanut sen liiketoimintaa. Erityisesti on tulkinnanvaraista,

merkitseekö tehokkuusperiaate sitä, että unionin oikeuden kanssa olisi ristiriidassa sellainen kansallinen säännöstö, jonka mukaan puretun yhtiön liiketoimintaa jatkanut emoyhtiö voidaan vain poikkeuksellisesti, kuten rikollisen, lainvastaisen tai muutoin vilpillisen menettelyn perusteella, asettaa korvausvastuuseen puretun yhtiön kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaamisesta.

37. Korkeimman oikeuden käsiteltävänä olevassa asiassa on esitetty, että korvausvastuuta ei voitaisi tehokkuusvaatimuksen perusteella asettaa kartelliin osallistuneen yhtiön osakekannan hankkineelle ja sen liiketoimintaa jatkaneelle yhtiölle, jos yritysjärjestelyä ei ole toteutettu kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun välttämiseksi. Toiseksi on esitetty, että emoyhtiön asettaminen korvausvastuuseen ei olisi mahdollista myöskään silloin, kun emoyhtiö on tullut tietoiseksi kilpailurikkomuksesta vasta yritysjärjestelyn toteuttamisen jälkeen. Asiassa on myös väitetty, että tehokkuusvaatimuksen täyttää mahdollisuus kohdistaa vahingonkorvausvaatimukset puretun yhtiön selvityspesää vastaan. Toisaalta on esitetty, että vahingonkorvaussaatavat ovat tuntemattomina lakanneet selvitysmenettelyn yhteydessä.

38. Korkein oikeus toteaa, etteivät Suomen kansalliset oikeussäännöt aseta sellaista kategorista vahingonkorvauksen saamisen estettä, jollaisen unionin tuomioistuin on katsonut SEUT 101 artiklan vastaiseksi tuomiossaan Kone (Kone ym., EU:C:2014:1317, 32 ja 37 kohta).

39. Korkein oikeus toteaa, että kilpailurikkomuksesta vahinkoa kärsineen saattaa olla Suomen kansallisten sääntöjen johdosta käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa saada vahingonkorvausta kilpailuoikeutta rikkoneelta yhtiöltä tilanteessa, jossa yhtiö on purettu. Vahinkoa kärsinyt ei useinkaan voi varautua tällaisiin yritysjärjestelyihin vahingonkorvausoikeutensa turvaamiseksi. Näin on etenkin silloin, kun kilpailurikkomukseen syyllistynyt yhtiö on asetettu selvitystilaan ja purettu jo ennen kuin vahinkoa kärsinyt tulee edes tietoiseksi kilpailurikkomuksesta. Sitä, voitaisiinko selvityspesään jälkikäteen saada varoja, voidaan pitää oikeudellisesti varsin hankalana ja lopputulokseltaan epävarmana.

40. Korvausvastuun laajentaminen liiketoiminnan luovutuksensaajana olevaan emoyhtiöön olisi varteenotettava keino turvata vahingonkorvausoikeuden tehokas toteuttaminen. Suomen kansallisen oikeuskäytännön mukaan tällainen oikeussubjektin rajan ylittävä vastuun laajentuminen on kuitenkin katsottu ilman lainsäädännön tukea mahdolliseksi vain poikkeustilanteissa, joissa yritysjärjestelyn on voitu osoittaa olleen lainvastainen tai perustuneen ainakin osittain vilpillisiin tavoitteisiin.

41. On selvää, että yritysjärjestelyjä ja liikkeenluovutuksia tehdään yleensä täysin hyväksyttävistä syistä. Silloinkin, kun järjestelyn tavoitteita voidaan esimerkiksi sen ajoituksen johdosta epäillä, vilpillisten tavoitteiden osoittaminen voi olla ylivoimaista. Tällaiset

lisäedellytykset ovat omiaan jo itsessään aiheuttamaan näyttövaikeuksia ja näin luomaan tosiasiallisen esteen sille, että vahingonkärsijä voisi tehokkaasti päästä oikeuksiinsa.

42. Jos edellä kohdassa 40 kuvattujen korvausvastuun edellytysten katsotaan olevan ristiriidassa unionin oikeuden tehokkuusvaatimuksen kanssa, joudutaan harkitsemaan, estääkö tehokkuusvaatimus myös sen, että liiketoiminnan jatkajaa suojataan jollakin lievemällä korvausvastuun edellytyksellä. Tällainen voisi olla esimerkiksi edellytys, jonka mukaan liiketoiminnan luovutuksensaaja on korvausvastuussa vain, jos se luovutushetkellä on tiennyt tai sen olisi pitänyt tietää, että liiketoiminnan luovuttaja oli osallistunut kartelliin. Tämän kaltainen edellytys on Suomessa asetettu liiketoiminnan luovutuksensaajan korvausvastuulle ympäristövahinkojen osalta. Ympäristövahinkojen korvaamisesta annetun lain (737/1994) 7 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan luovutuksensaaja on korvausvastuussa, jos se toiminnan saadessaan tiesi tai sen olisi pitänyt tietää vahingosta tai sellaisen uhasta.

Ennakkoratkaisukysymykset

43. Korkein oikeus on varattuaan asianosaisille tilaisuuden lausua ennakkoratkaisupyynnön sisällöstä päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää Euroopan unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

1. Määritetäänkö se, mitkä tahot ovat vastuussa SEUT 101 artiklan vastaisen menettelyn aiheuttaman

vahingon korvaamisesta, suoraan kyseistä artiklaa soveltamalla vai kansallisten sääntöjen perusteella?

2. Jos vastuutahot määritetään suoraan SEUT 101 artiklan perusteella, ovatko korvausvastuussa ne tahot, jotka kuuluvat artiklassa mainitun yrityksen käsitteen piiriin? Sovelletaanko korvausvastuussa olevia tahoja määrittäessä samoja periaatteita, joita unionin tuomioistuin on soveltanut vastuussa olevien tahojen määrittämiseen seuraamusmaksua koskevissa asioissa ja joiden mukaan vastuu voi erityisesti perustua samaan taloudelliseen kokonaisuuteen kuulumiseen tai taloudelliseen jatkuvuuteen?

3. Jos vastuutahot määritetään jäsenvaltion kansallisten sääntöjen perusteella, onko unionin oikeuden tehokkuusvaatimuksen kanssa ristiriidassa sellainen kansallinen säännöstö, jonka mukaan yhtiö, joka hankittuaan SEUT 101 artiklan vastaiseen kartelliin osallistuneen yhtiön koko osakekannan on purkanut kyseisen yhtiön ja jatkanut sen liiketoimintaa, ei ole vastuussa kyseisen yhtiön kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaamisesta, vaikka korvauksen saaminen puretulta yhtiöltä olisi käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa? Muodostaako tehokkuusvaatimus esteen jäsenvaltion sisäisen oikeuden sellaiselle tulkinnalle, joka asettaa korvausvastuun edellytykseksi sen, että kuvatus kaltainen yritysjärjestely on toteutettu lainvastaisesti tai keinotekoisesti kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun välttämiseksi taikka muutoin vilpillisesti, tai ainakin sen, että yhtiö on tiennyt

**tai sen olisi pitänyt tietää kilpailurikkomuksesta
toteuttaessaan yritysjärjestelyn?**

Saatuaan ennakkoratkaisun Korkein oikeus antaa
asiassa tuomion.

KORKEIN OIKEUS

Marjut Jokela

Jukka Sippo

Mika Huovila

Tuomo Antila

Lena Engstrand

Minna Heikinsalmi